

5.5 Svenskspråkig utbildning inom det juridiska området

- Målet vid Helsingfors universitet och Åbo Akademi är en helt svenskspråkig rättsnotarieexamen. Detta mål har inte uppnåtts. Bristen på svenskspråkigt studiematerial försvårar genomförandet av grundexamensutbildningen och det kontinuerliga lärandet.
- Samarbete mellan utbildningsenheterna för att anordna svenskspråkig och tvåspråkig utbildning är i utvecklingsfasen.
- Tradenomer med inriktning på juridik och jurister med utmärkta kunskaper i svenska behövs på arbetsmarknaden och i synnerhet vid åklagarmyndigheten. Det finns också arbetskraftsbrist vid domstolar i tvåspråkiga områden.
- Inom affärsjuridiken har engelskan till stor del ersatt svenskan som arbetspråk i det nordiska samarbetet.
- Arbetslivet känner inte till färdigheterna i svenska bland jurister som utexaminerats från det tvåspråkiga rättsnotarieprogrammet vid Helsingfors universitet.
- Examensprogrammen för rättsnotarie och juris magister vid Helsingfors universitet och examensprogrammet för rättsnotarie vid Åbo Akademi är svenskspråkiga, men i praktiken är de tvåspråkiga.

5.5.1 Nationell styrning av den svenskspråkiga utbildningen inom det juridiska området

Bestämmelser om den svenskspråkiga universitetsutbildningen finns i universitetslagen (558/2009). Enligt 11 § i nämnda lag är undervisnings- och examensspråken vid Helsingfors universitet finska och svenska och vid Åbo Akademi svenska bland de universitet som anordnar juridisk utbildning. Ett universitet kan dessutom besluta att också andra språk än dessa kan användas som undervisnings- och examensspråk och i studieprestationerna. Enligt 12 § i universitetslagen svarar bland annat Åbo Akademi och Helsingfors universitet för att ett tillräckligt antal personer med kunskaper i svenska utbildas för landets behov. Helsingfors universitet har också andra svenskspråkiga uppgifter enligt universitetslagen.

Enligt fördelningen av utbildningsansvaret anordnar Helsingfors universitet utbildning på svenska som leder till examina rättsnotarie och juris magister samt Åbo Akademi utbildning som leder till rättsnotarieexamen. Åbo Akademi anordnar också svenskspråkig utbildning inom det juridiska området inom ramen för examensprogrammen politices kandidat och politices magister. Enligt yrkeshögskolelagen (932/2014, 8 §) är yrkeshögskolans undervisnings- och examensspråk finska eller svenska i enlighet med koncessionen för yrkeshögskolan. Undervisnings- och examensspråket är finska vid de yrkeshögskolor som anordnar tradenomutbildning med inriktning på juridik.

Enligt en intervju med undervisnings- och kulturministeriet (UKM) i egenskap av intressentgrupp säkerställs den svenskspråkiga utbildningen framförallt genom fördelningen av utbildningsansvaret. Enligt UKM:s åsikt skulle det med tanke på en effektiv användning av resurserna vara klokt att

snarare koncentrera än splittra det svenskspråkiga utbildningsansvaret. Utbildningsenheternas åsikter om detta avvek kraftigt från varandra. De svenskspråkiga utbildningsvägarna bör emellertid fungera och övergången från en fas till en annan vara smidig. Även kravet på tjänstemännens språkkunskaper omfattas av den nationella styrningen. I praktiken avlägger alla högskolestuderande det andra inhemska språket på kunskapsnivån nöjaktig (B1) eller god (B2), det vill säga så kallad tjänstemannasvenska.

5.5.2 Den svenskspråkiga och tvåspråkiga juridiska utbildningens ställning i examensstrukturerna

Svenskspråkiga examensprogram är Åbo Akademis examensprogram för rättsnotarie och Helsingfors universitets examensprogram för rättsnotarie och för juris magister. Enligt utvärderingsmaterialet avviker inte innehållet i de svenskspråkiga examensprogrammen från innehållet i de finskspråkiga examensprogrammen. Det handlar emellertid inte om helt svenskspråkiga examensprogram, eftersom en del av studieperioderna enbart erbjuds på finska och svenskspråkiga deltar i dem tillsammans med finskspråkiga studerande. De studerande önskade att de själva skulle få välja om de vill delta i de finskspråkiga studieperioderna och att orsaken inte skulle vara att det saknas ett svenskspråkigt utbud. I intervjuerna med intressentgrupperna ansågs den tvåspråkiga utbildningen vara både en brist och en fördel.

Helsingfors universitet utvecklade den tvåspråkiga rättsnotarieexamen först vid enheten i Vasa och sedan också i Helsingfors i början av 2010-talet. Vid enheten i Vasa innebär tvåspråkigheten att finsk- och svenskspråkiga studerande får samma undervisning, som ges så att ungefär hälften går på finska och hälften på svenska. Enligt de synpunkterna som kom fram i utvärderingens workshoppar med studerande är språken emellertid inte jämlika. De finskspråkiga studerande som avlägger den tvåspråkiga rättsnotarieexamen i Helsingfors deltar också i den svenskspråkiga undervisningen. I examensbetyget antecknas att examen är tvåspråkig om den studerande har avklarat minst en tredjedel av studieprestationerna för rättsnotarieexamen på svenska.

Fakulteten har systematiskt stärkt utbildningen av tvåspråkiga jurister under de senaste åren och detta utvecklingsarbete bör fortsätta att prioriteras vid fakulteten. (Enhetens självvärderingsenkät, Helsingfors universitet)

Det finns en klar fördel med att studera på svenska och få en tvåspråkig utbildning. Finns även goda möjligheter att studera på engelska. Integreringen av engelska kurser och möjligheterna att avlägga en tvåspråkig examen gör att studerande står ut på arbetsmarknaden. (Studerandeworkshop)

Ställningen för Åbo Akademis rättsnotarieexamen i examensstrukturen avviker från de övriga rättsnotarieexamina, eftersom det inte är möjligt att direkt fortsätta studierna till juris magister, utan de som har avlagt examen söker via separat ansökan om rätten att få avlägga juris magisterexamen vid andra universitet. Det finns separata kvoter för dem vid Helsingfors, Lapplands och Åbo universitet. Hittills har kvoterna oftast varit tillräckligt stora, men tiden för ansökan och osäkerheten kring fortsättningen har enligt de studerande orsakat avsevärd stress för dem som studerar till

rättsnotarie. Utvärderingsgruppen uppmuntrar fakulteterna att göra ansökningsförfarandet smidigare och att avlägsna ansökningskriterier som bygger på vitsord, med undantag för kriterierna om språkkunskaper.

5.5.3 Kompetensmål för svenskspråkig och tvåspråkig juristexamen

Utgångspunkten för den svenskspråkiga juristutbildningen har traditionellt varit kunskaper i svenska på modersmålsnivå. Ett kompetensmål formulerat på detta sätt framkom också i intervjuerna med intressentgrupperna. Kunskaper på modersmålsnivå förutsätts emellertid inte vid antagningen av studerande till den svenskspråkiga juristutbildningen, utan språkkunskaperna kan påvisas på flera olika sätt. Resonemanget om begreppet svenskspråkighet framkom i en intervju med en intressentgrupp:

Vad innebär svenskspråkighet – vad bör vi sträva efter och vad är tillräckligt? (Intervju med intressentgrupp, undervisnings- och kulturministeriet)

I intervjuerna med intressentgrupperna framkom också att kraven på språkkunskaper för vissa tjänster och kriterierna för att de uppfylls kan kännas överraskande och inkonsekventa för tvåspråkiga studerande. Problemets kärna sammanfattades i en intervju med en intressentgrupp.

Om en studerande har bytt från svenskspråkig examensutbildning till finskspråkig, kan det hända att personen saknar språkbehörighet till finskspråkiga och svenskspråkiga tjänster. (Intervju med intressentgrupp, domarutbildningsnämnden)

Emedan diskussionen om den svenskspråkiga och tvåspråkiga juristutbildningen har fokuserat på rättsnotarieexamen, har frågor i anknytning till genomförandet av det svenskspråkiga examensprogrammet för juris magister fått mindre uppmärksamhet. Svenskspråkiga studerande får skriva pro gradu-avhandlingen och andra examensarbeten på svenska och i en del pro gradu-grupper är det också möjligt att få handledning på svenska. I utvärderingsprocessen utreddes inte desto mera hur studieperioderna inom ramen för examensprogrammet för juris magister fördelas mellan svenska, finska och engelska. Utvärderingsgruppen uppmanar enheterna att granska studieperioderna också utifrån det faktiska studiespråket.

Kompetensmålet för kunskaperna i svenska vid den tvåspråkiga utbildningen av rättsnotarier vid Helsingfors universitet är språkkunskaper på C1-nivå, det vill säga avancerad språkfärdighet, grundnivå.

... möjlighet att avlägga notarieexamen på två språk. Då har minst 1/3 av studierna avlagts på finska, 1/3 på svenska, 1/3 på ettdera språket eller delvis på engelska. Under senare år har vi fäst särskild vikt vid att utvidga undervisningsutbudet på svenska. (Enhetens självvärderingsenkät, Helsingfors universitet)

I utvärderingsprocessen utreddes inte till exempel uppföljningen av hur muntliga språkfärdigheter uppnås under studietiden. I en intervju uppmuntrade en intressentgrupp användningen av svenska:

Att våga och vara beredd att använda kunskaperna i svenska. (Intervju med intressentgrupp, domstol)

Undervisningsmetoderna och studiematerialet bör också stödja uppnåendet av språkfärdighetsmålet. I intervjuerna och examensstrukturerna framkom att det finns förhållandevis få svenska läroböcker om Finlands rätt.

Att det svenska språket har olika ställning i olika högskolor kommer fram i att de studerande hade helt motstridiga uppfattningar om detta (se tabell 26). I de studerandes åsikter betonas skillnaderna mellan universiteten och deras inställning till svenskan och användningen av svenskan.

TABELL 26. Uppfattningar om arbetet på svenska som framkom på workshopparna med studerande (n = 76)

STYRKOR	UTVECKLINGSOMRÅDEN
Det finns ett rikligt och högklassigt utbud av undervisning på svenska.	Tröskeln för att använda svenskan är hög. Språkstudierna ger inte tillräckliga kunskaper att arbeta på svenska.
De studerande kan avlägga tvåspråkig examen (finska och svenska).	Användningen av svenskan uppmuntras inte och inte heller de språkliga karriärförutsättningarna.
Diskussionerna i små grupper (breakout-session) är tvåspråkiga.	Svenska används inte i studierna över huvud taget.
Avancerad juristsvenska är en nödvändig, men frivillig studiekurs.	Studiekursen i (tvångs)svenska är tung och arbetsam och ger inte färdigheter att arbeta på svenska.

Enligt utvärderingsgruppen är ett viktigt sätt att trygga den svenskspråkiga och tvåspråkiga utbildningen att fördjupa samarbetet mellan universitet och yrkeshögskolor som erbjuder examensprogram. Utvärderingsgruppen anser att detta är nödvändigt, oberoende av om Åbo Akademi beviljas utbildningsansvar för juris magistrar, vilket är en fråga som utvärderingsgruppen inte tar ställning till.

Högskolor borde allt mer erbjuda svenskspråkiga studieperioder också för studerande vid andra högskolor och sätta upp som mål att man ska kunna studera centrala rättsområden under svenskspråkiga eller tvåspråkiga studieperioder. Svenskspråkiga studieperioder borde genomföras i samarbete mellan högskolorna och det finns skäl att införa svenskspråkig undervisning som är gemensam för högskolorna. Samtidigt borde högskolorna samarbeta kring att anskaffa och

producera studiematerial på svenska och att översätta studiematerial till svenska samt att på ett mångsidigt sätt använda tillgängligt material på svenska, för att bristen på studiematerial inte ska bli ett hinder för att utveckla den svenskspråkiga utbildningen.

5.5.4 Arbetslivsrelevansen för svenskspråkig och tvåspråkig examen i rättsvetenskap

Utvärderingsmaterialets budskap var likriktat på så sätt att svenskspråkiga jurister, andra sakkunniga inom branschen och tradenomer med inriktning på juridik behövs i arbetslivet och att det är nödvändigt för en svenskspråkig jurist att också kunna finska (jfr också Kuosa 2020; Grönqvist 2013; Landqvist med flera 2016). Studerande med svenska som modersmål har enligt de studerande utmärkta kunskaper i finska. Enligt intervjuerna med intressentgrupperna är den svenskspråkiga utbildningen för närvarande tillräcklig för advokatbyråernas behov, men vid åklagarmyndigheten och domstolarna i kustregionen var man oroad över tillgången på jurister som kan svenska.

Kraven på kunskaper i svenska bland finskspråkiga jurister ("tjänstemannasvenska") ifrågasattes inte i utvärderingsmaterialet, men ansågs inte vara tillräckliga för studerande som vill vidareutveckla sina kunskaper i svenska. Detta framkom också i intervjun med UKM:

Man kommer inte långt med tjänstemannasvenska. (Intervju med intressentgrupp, undervisnings- och kulturministeriet)

I finskspråkiga enheter ansågs utbudet av undervisning på svenska i regel vara tillräckligt. I intervjuerna med intressentgrupperna framkom att tvåspråkig utbildning inte är särskilt känd inom arbetslivet.

Tvåspråkig tradenomutbildning med specialisering på justitieförvaltning koncentreras till Vaasan ammattikorkeakoulu (Vasa yrkeshögskola), som på basis av ett avtal mellan yrkeshögskolorna tar emot en kvot studerande från svenskspråkiga Yrkeshögskolan Novia. I intervjuerna med de enheter som anordnar tradenomutbildning med inriktning på juridik framgick att andelen svenska i examina har minskats till fördel för andra språk. Detta har ansetts vara ett problem. Enligt intervjuerna med intressentgrupperna har det regionalt blivit brist på svenskspråkiga tradenomer med inriktning på juridik.

5.5.5 Kontinuerligt lärande på svenska inom det juridiska området

För utbudet av kontinuerligt lärande på svenska ansvarar vid Helsingfors universitet Öppna universitetet samt vid Åbo Akademi Centret för livslångt lärande, som också har det största utbudet av kontinuerligt lärande på svenska. Enligt intervjuerna med intressentgrupperna skulle det finnas ett stort behov av svenskspråkig fortbildning, men utbudet anses vara dåligt, vilket i synnerhet domstolsväsendet upplevde var ett problem.

Den svenskspråkiga utbildningen är ett problem vid domarutbildningsnämnden (...) Den ringa utbildningen på svenska och bristerna är ett ständigt samtalsämne. På den svenska sidan finns också andra än domare, till exempel kanslipersonal. Här skulle det vara bra att utveckla samarbetsmönster mellan olika aktörer. Denna diskussion har öppnat ögonen för att vi alla sitter i en egen bubbla, vi skulle kunna komma upp med fler idéer. (Utvärderingsbesök vid enhet)

Vid utvärderingsbesöken framkom att bristen på studiematerial på svenska är en utmaning för den svenskspråkiga fortbildningen. Samarbetet mellan enheterna har en avgörande roll i utvecklingen av det kontinuerliga lärandet, och enheterna själva har också bedömt att detta är ett utvecklingsområde. Samarbetet mellan enheterna borde utökas för att undvika överlappningar och enheterna skulle kunna komplettera varandras utbud av kontinuerligt lärande. Lärare som kan svenska vid de finskspråkiga enheterna skulle också kunna undervisa inom den svenskspråkiga undervisningen.

REKOMMENDATIONER OM DEN SVENSKSPRÅKIGA UTBILDNINGEN

- Det är nödvändigt att utöka samarbetet mellan enheterna för att trygga det svenskspråkiga och tvåspråkiga utbudet av utbildning och kontinuerligt lärande. Samarbete krävs också för att producera tillräckligt med svenskspråkigt studiematerial och för tillgången på sådant material.
- En nationell koordineringsgrupp bör inrättas för att utveckla utbildningen för svenskspråkig och tvåspråkig examen i rättsvetenskap.
- Samarbete mellan universiteten bör säkerställa en smidig övergång utan avbrott från rättsnotarieexamen vid Åbo Akademi till fortsatta svenskspråkiga, finskspråkiga eller tvåspråkiga studier till juris magister.
- Behovet av både svenskspråkig och tvåspråkig juris magisterexamen erkänns och examinas ställning fastställs som en del av examenssystemet.
- Vid definitionen av kunskapsnivåerna i de inhemska språken bör man övergå till den europeiska definitionen av kunskapsnivåerna i språk.